

AKI

LIITOT
FÖRBUNDEN

Yhteiskuntapoliittiset linjaukset

Hyväksytty liittokokouksessa 27.4.2023, päivitetty liittokokouksessa 25.4.2024

Johdanto

Niin yksityisen kuin julkisenkin talouden tila on koronapandemian ja Ukrainan sodan aikana heikentynyt merkittävästi. Etenkin pandemia on osoittanut, että yhteiskunnan kestävyudessa on niin talouden kuin yksilön turvankin suhteen ongelmia. Valtion velka on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana merkittävästi. Väestöllinen huoltosuhde kehittyy seuraavien vuosien ja vuosikymmenien aikana koko ajan heikompaan suuntaan.

Tässä linjapaperissa määritellään AKIn yhteiskuntapolitiittiset tavoitteet. Asiakirja on järjestyksessään toinen, korvaten vuonna 2017 hyväksytyt yhteiskuntapolitiittiset linjaukset. Linjapaperi on osa AKIn vaikuttamistoiminnan tavoiteohjelmien kokonaisuutta. Asiakirjassa määritellyt tavoitteet ohjaavat AKIn edunvalvontatoimintaa yhteiskuntapolitiikan osa-alueella.

Linjapaperin on valmistellut AKIn hallitus liittokokouksen asettamien reunaehtojen pohjalta. Se on osa AKI-liittojen vaikuttamistoiminnan tavoiteohjelmien kokonaisuutta. Useimpia tavoitteita AKI-liitot edistää Akavan vaikuttamistoiminnan kautta.

Verotus

Verotuksen rakenne

Verotuksen tehtävä on tuottaa julkiselle sektorille tuloja. Yhtäältä kunkin tulee osallistua yhteiskunnan rahoittamiseen oman kykynsä mukaan; toisaalta verotuksessa tulee pitäytyä kohtuuteen ja kannustaa työn tekemiseen. Verotuksen tulisi painottua kulutukseen ja haittoihin ja olla keveämpää työntöön ja yrittämisen osalta. Hyvä lähtökohta verotukselle on laaja veropohja ja matalat verokannat.

Verotuksen ei tule olla itsetarkoituksellista vaan sen on oltava työntekoon ja yrittämiseen kannustavaa. Progressiivinen verotus on olennainen osa suomalaista verojärjestelmää, sillä on kohtuullista, että kansalaiset osallistuvat yhteisen hyvinvoinnin rahoittamiseen veronmaksukykynsä mukaan. Julkisten palvelujen tuottama hyvinvointi hyödyttää kaikkia kansalaisia vähintäänkin välillisesti. Verotuksen rakenteessa on siksi huolehdittava julkisen talouden kestävydestä.

AKI-liittojen tavoitteet: Kannustinloukkujen purkamisen kohdennetaan ensisijaisesti pienituloisiin. Rajaveroasteita kevennetään kuitenkin kaikissa tuloluokissa.

Verotuksen painopistettä siirretään tuloista kulutukseen. Ansiotuloverotusta alennetaan ja verojen menetys kompensoidaan arvonnäköveron ja muiden verojen korotuksilla.

Ansiotuloveron ja pääomatuloveron tasapainoa korjataan siten, että ansiotuloverotuksen progressiota lievennetään ja pääomatuloveron progressiota kiristetään.

Ansiotuloverotus

Työn tekemisen tulisi olla aina kannattavaa. Yksilön tekemästä työstä saisi tulla maksettavaksi enintään 50 % efektiivinen rajavero. Rajaveroaste on nykyjärjestelmässä portaittainen ja lisäksi toisinaan alemmilla tulotasolla korkeampi kuin niitä ylempillä. Efektiivinen rajaveroaste on ongelmallinen etenkin osa-aikatyötä tekeillä, 500–2 000 euroa kuukaudessa ansaitsevilla, joilla koko-aikatyöhön siirtyminen voi jopa pienentää nettotuloja.

Verovähennyksiä arvioitaessa tulee kannustaa työuralla etenemiseen sekä tukea perheiden toimeentuloa. Työntekijän itse maksama täydennyskoulutus tulisi aina hyväksyä tulonhankkimismenona. Myös kotitalouksien mahdollisuuksia toimia työnantajina tulee tukea.

Tuloverotuksen tulee olla yhdenvertaista elämäntilanteesta riippumatta. Siksi yksittäisiin väestöryhmiin suunnatut erityisverot on syytä poistaa.

Sosiaali- ja terveystalvet on järjestetty hyvinvointialueilla vuoden 2023 alusta alkaen. Toistaiseksi hyvinvointialueiden rahoitus on määrä jakaa valtionosuuksina, jolloin alueella ei ole itsenäisyyttä oman taloutensa suhteen ja alueellisten erojen huomioon ottaminen hyvinvointipalvelujen rahoittamisessa on vaikeaa. Tämä voitaisiin korjata antamalla hyvinvointialueille verotusoikeus.

Oikeus kantaa jäseniltään kirkollisveroa on nykyisin vain evankelis-luterilaisella ja ortodoksisella kirkolla, jotka ovat julkisoikeudellisia yhteisöjä. Jotta näiden talous voitaisiin turvata myös sellaisessa tilanteessa, jossa kirkkojen julkisoikeudellinen asema ei ole enää yhtä selvä kuin nykyään, tulisi kaikille rekisteröidyille uskonnollisille yhdyskunnille antaa oikeus kirkollisveron kaltaiseen verotukseen.

AKI-liittojen tavoite: Rajaveroasteita kevennetään kaikissa tuloluokissa. Verojärjestelmässä tulee pyrkiä siihen, että rajaveroaste muuttuu tasaisesti tulojen kasvaessa.

Itse maksetut koulutusmenot tulee voida vähentää tulonhankkimismenoina. Oikeus kotitalousvähennykseen palautetaan vuoden 2014 tasolle.

Eläketulon lisävero (TVL 124 § 4 mom.) poistetaan.

Hyvinvointialueiden valtionosuudet voidaan korvata hyvinvointialueverolla.

Oikeus kantaa jäseniltään veroa laajennetaan evankelis-luterilaiselta ja ortodoksiselta kirkolta kaikille uskontokunnille.

Pääomatuloverotus

Pääomatuloverotus on lievästi progressiivista. Veroa maksetaan 30 % prosentin mukaan 30 000 euron vuosituloihin asti ja tämän jälkeen 34 %. Ansiotuloa matalammat verokannat kuitenkin kannustavat muuntamaan ansiotuloja pääomatuloiksi. Tämän johdosta pääomatulojen progressiota on syytä kiristää. Samalla kuitenkin voitaisiin harkita pienten pääomatulojen (esim. alle 5 000 euroa) vapauttamista pääomatuloverosta. Tämä kannustaisi tavallisia kansalaisia hankkimaan omaisuutta.

AKI-liittojen tavoite: Pääomantuloverotukseen lisätään yksi, nykyistä korkeampi maksuluokka. Alle 5 000 euron pääomatulot vapautetaan pääomatuloverosta.

Yhteisöverotus

Yhteisövero on vuodesta 2014 saakka ollut 20 %. Yhteisöveroa kerättiin vuonna 2021 yhteensä 6,6 miljardia euroa (4,8 miljardia euroa vuonna 2020). Yhden %-yksikön muutos verossa tarkoittaa n. 240–330 miljoonan euron muutosta verokertymässä.

Yhteisöveron suuruus vaikuttaa Suomen kiinnostavuuteen liiketoiminnan sijaintimaana. Suomen yhteisöverotus on Länsi-, Keski- ja Pohjois-Euroopan maiden alimpia.

AKI-liittojen tavoite: Yhteisöverokanta pysytetään nykyisellään. Yhteisöveroa on tarvittaessa mahdollista korottaa vastaamaan muiden Pohjoismaiden tasoa.

Arvonlisävero

Arvonlisäveron tehtävä on verottaa kulutusta. Yleinen arvonlisäverokanta on Suomessa 24 %, kun se muissa Pohjoismaissa on 25 %. Alennetut verokannat Suomessa ovat 10 ja 14 % (Ruotsi 6 ja 12 %). Kun verotuksen painopistettä siirretään tuloista kulutukseen, arvonlisäveron korottaminen on yksi vaihtoehto.

Arvonlisäveroa kerättiin vuonna 2021 yhteensä 20 miljardia euroa (18,1 miljardia euroa vuonna 2020). ALV:n nostaminen 1 %-yksiköllä tarkoittaa n. 700–800 miljoonan euron lisäystä verokertymään. Koska

arvonlisäveron korottaminen aiheuttaa eniten hankaluuksia pienituloisille, on esimerkiksi elintarvikkeiden ja muiden välttämättömystarvikkeiden verokantoja syytä alentaa nykyistä alemmaksi.

AKI-liittojen tavoite: Tuloverotuksen alentamisen vastineena yleistä arvonlisäverokantaa korotetaan 25 %:iin. Samalla alennettuja verokantoja lasketaan lähemmäs Ruotsin tasoa.

Harmaan talouden torjunta

Julkiselle taloudelle on haitaksi veronkierto, jollaista on mahdollista harjoittaa esimerkiksi siirtohinnoittelun ja veroparatiisiin perustetun yhtiön keinoin. Eri arvioiden mukaan valtiolta jää saamatta useita miljardia, jopa 10 miljardia euroa vuosittain verokeinottelun takia.

AKI-liittojen tavoite: Valtion tulee edistää harmaan talouden torjuntaa ja verokeinottelun vähentämistä. Verohallinnossa tulee lisätä resursseja harmaan talouden tutkimukseen ja torjuntaan.

Sosiaaliturva

Sosiaaliturvan rakenne

Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on nykymuodossaan pääsääntöisesti syyperusteinen ja sisältää myös tarveharkintaa. Syyperusteisessa sosiaaliturvassa oikeus sosiaaliturvaan syntyy, kun henkilö ei kykene objektiivisesta syytä huolehtimaan toimeentulostaan. Tarveharkintaisuus kohdentaa apua sitä tarvitseville.

Kattavuudestaan huolimatta Suomen perusturvajärjestelmä ei ole ongelmaton. Useaa samanaikaista tukea saava on eräillä tulotasoilla kannustinloukussa, jolloin saadut etuudet pienenevät saman verran tai enemmänkin kuin tulotaso nousee. Tilanne ei kannusta ottamaan työtä vastaan.

Kannustinloukkujen purkamiseksi ja tulovirran tasaisuuden takaamiseksi on esitetty erilaisia perustulomalleja. Osittaisen perustulon malli olisi suuruudeltaan noin peruspäivärahan, työmarkkinatuen ja takuueläkkeen suuruinen. Ongelmana perustulon rahoittamisessa on korkea rajaveroaste, joka voi vähentää erityisesti keskiluokassa työn kannustimia ja sen myötä verotuloja. Yksi mahdollinen ratkaisu voisi olla negatiivinen tulovero, jossa perustulon kaltaista tuloa maksettaisiin ainoastaan niille, joilla palkkatuloa ei ole.

AKI-liittojen tavoite: Perustulon tai negatiivisen tuloveron mahdollisuudet tulee tutkia ja perusturvan uudistamisesta on käytävä keskustelua työmarkkinajärjestöissä. Perus- ja toimeentuloturvan tulee koskea kaikkia, jolloin syyperusteisuudesta on mahdollista luopua.

Yhtenäinen perusturva

Suomen perustuslain mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Nykyisin perusturva koostuu useasta erilaisesta tuesta: työttömyyspäivärahasta, työmarkkinatuesta, takuueläkkeestä, sairauspäivärahasta, opintotuesta ja aikuisopintorahasta sekä vanhempainpäivärahasta. Ansiotuloon sitomattoman perusturvan suuruus vaihtelee eri väestöryhmillä (opintotuki, työmarkkinatuki, takuueläke). Erisuuruiset perusturvan muodot eivät kohtele väestöä yhdenvertaisesti. Opiskelijoilla merkittävä osuus perusturvasta perustuu velanottoon (opintolaina).

Siirtyminen yhteen, yhtenäiseen perusturvan muotoon olisi mahdollista aloittaa yhdistämällä peruspäiväraha, ansiopäivärahan perusosa ja työmarkkinatuki. Tämän jälkeen järjestelmään on mahdollista yhdistää opintotuki, vanhempainpäivärahan ja aikuisopintorahan perusosa, sairauspäiväraha sekä takuueläke.

AKI-liittojen tavoite: Täysi-ikäisille kansalaisille laaditaan yksi, yhtenäinen ansiotulosta riippumaton perusturvan muoto. Perusturvan varassa tulisi olla mahdollista opiskella yksi tutkinto ja harkinnan mukaan myös enemmän, jos se on tarpeen alan vaihtamiseksi. Perusturva ei saa perustua velanottoon eikä velanotto saa olla toimeentulotuen saamisen edellytys.

Ansioturva

Ansioturvajärjestelmään on odotettavissa monenlaisia muutoksia. Järjestelmään liittyviä kannustinloukkuja halutaan purkaa nykyistä etuutta eri tavoin leikkaamalla. Toisaalta on painetta saada etuuden piiriin myös uusia henkilöitä, nimittäin työttömyyskassoihin kuulumattomia sekä niitä, joilla on vain lyhyt työhistoria. Myös järjestelmän kustannukset nähdään korkeana, minkä vuoksi etuuteen kohdistuu leikkauspainetta. Lisäksi järjestelmän hallintokustannuksia pidetään korkeana, koska työttömyysetuuden toimeenpano tapahtuu usein melko pienissä yksiköissä. Työttömyyskassafuusiot ovat tosin muuttaneet tilannetta.

Nykyisin ansioturvaan ovat oikeutettuja vain työttömyyskassojen jäsenet. Julkisessa keskustelussa paine siirtyä kaikille kuuluvaan ansioturvaan on kova. Liittojen jäsenten kannalta työttömyyskassat pysyvät kuitenkin ottamaan huomioon eri alojen erityispiirteet Kelaan paremmin, mikä puoltaa työttömyyskassajärjestelmän säilyttämistä. Näin ollen ansioturvan toimeenpanon siirto Kelaan ei ole kannatettava vaihtoehto, muutoin kuin kassoihin kuulumattomien osalta. Koska kassoihin kuuluvat rahoittavat päivärahasta 5,5 %, voisi kassoihin kuulumattomien päiväraha olla 94,5 % kassoihin kuuluvien päivärahasta. Vaihtoehtoisesti kassan jäsenmaksusta voitaisiin luopua ja siirtää rahoitus kokonaan valtiolta ja Työttömyysvakuutusrahastosta tulevaksi. Kela-toteutuksen vaihtoehtona kassajäsenyydestä myös olisi mahdollista tehdä pakollinen samaan tapaan kuin liikennevakuutuksesta. Tällöin päiväraha olisi kaikille samansuuruinen suhteessa tuloihin.

Työn muuttuessa yrittäjyys on tullut ja tulee yhä useammalle varteenotettavaksi tai välttämättömäksi osaksi. Yhä useampi yksilö on ajoittain palkansaaja, toisinaan yrittäjä, joskus molempia yhtä aikaa. AKI:n jäsenissä on joitakin päätoimisia yrittäjiä, mutta sivutoimisia yrittäjiä on noin 4 %. Sivutoimiset yrittäjät sekä silpputyöntekijät ovat tällä hetkellä sosiaaliturvajärjestelmässä väliinpuotoajia. Kaikesta yrittämisestä työttömyysturvassa katsotusta työstä ei kuitenkaan kerry yrittäjien eläkejärjestelmän mukaista eläkettä. Palkkatyötä ja yrittämistä harjoittavat tulee voida vakuuttaa yhdessä työttömyyskassassa molemmista toiminnan muodoista. Myöskään lyhyillä apurahoilla työskentelevä ei pysty kartuttamaan eläkettään. Yrittämisen ja apurahalla työskentelyn tulo- ja ansaintarajoja on laskettava siten, että kaikesta työskentelystä karttuu eläkettä.

AKI-liittojen tavoite: Palkansaajan työttömyysvakuutus ja yrittäjän työttömyysvakuutus yhdistetään siten, että palkkatyö ja yrittäjyys kerryttävät molemmat samaa ansiosidonnaista työttömyysturvaa. Yrittäjillä tulisi olla oikeus ansioturvaan ilman, että yritystoiminta lopetetaan kokonaan.

Ansioturvan enimmäismäärä voi nykyistä enemmän riippua edeltävän työhistorian pituudesta, mutta nykyistä pääsääntöistä enimmäismäärää, 400 päivää, ei tule lyhentää. Työttömyyspäivärahan perusosan ja ansio-osan välinen kytkös sekä ansio-osan alempi kertymä (20 %) poistetaan niin, että ansio-osa karttuu nykyistä 45 %:n tasoa vastaavalla vakioprosentilla.

Ansioturva voidaan laajentaa yleiseksi ansioturvaksi perustamalla joko kassoihin kuulumattomille päiväraha Kelaan tai pakollisella kassajäsenyydellä. Työttömyyskassajärjestelmää ei kuitenkaan tule purkaa. Hallinnollisia kuluja voidaan vähentää kassafuusiolla.

Opintotuki

Opiskelijat ovat ainoa väestöryhmä, jonka perusturva on järjestetty velanottona (opintolaina). Opiskelija ei voi saada toimeentulotukea, ennen kuin hän on käyttänyt kaikki hänelle myönnettävät opintolainakuukaudet. Verrattuna muihin väestöryhmiin opiskelijoiden sosiaaliturva on poikkeuksellisen heikko. Tämä ilmenee myös siinä, että yhden euron ylitys tulorajoissa johtaa kokonaisen tukikuukauden

perimiseen takaisin. Nykyiset tulorajat myös asettavat kannustinloukkuja opintojen ohella työskentelylle, vaikka opiskelijan työskentely olisi etu sekä opiskelijan että yhteiskunnan kannalta.

AKI-liittojen tavoite: Opiskelijoiden perusturva yhtenäistetään muiden väestöryhmien kanssa siten, että asteittain luovutaan opintolainasta ja korotetaan opintorahaa. Tukikuuksiin liittyviä tulorajoja korotetaan ja lisäksi ne muutetaan lineaarisiksi siten, että tulorajan ylittävät tulot vähentävät opintorahaa 50 %:sti samaan tapaan kuin työttömyyspäivärahassa.

Asumisen tuet

Asumisen tuet ovat erisuuruiset eri väestöryhmille (yleinen asumistuki, eläkkeensaajan asumistuki). Opiskelijoiden erillisestä opintotuen asumislisästä luopuminen on ollut oikeansuuntainen ratkaisu. Yhtenäinen asumistukijärjestelmä lisää kansalaisten yhdenvertaisuutta.

AKI-liittojen tavoite: Asumisen tuki järjestetään kansalaisille yhdenmukaisella tavalla. Eläkkeensaajan asumistuki yhdistetään yleiseen asumistukeen. Erilliseen opintorahan asumislisään ei palata.

Perhevapaat ja perheiden tuet

Perhevapaiden jatkokehitys

Perhevapaauudistus toteutettiin elokuusta 2022 alkaen. Nykyisin lapsen synnyttävällä äidillä on oikeus 40 arkipäivää kestävään raskausvapaaseen ja molemmilla vanhemmilla enintään 160 arkipäivää kestävä vanhempainvapaaseen. Vanhempainvapaasta enintään 63 arkipäivää on mahdollista luovuttaa toiselle vanhemmalle, sopimuksenvaraiselle huoltajalle tai samassa taloudessa asuvalle puolisolle, joka ei ole lapsen vanhempi. Perhevapaauudistuksessa ei koskettu hoitovapaaseen.

Hoitovapaan on katsottu pitkittävän etenkin naisten töihin paluuta sekä heikentävän heidän ansiokertymistään ja eläkekertymäänsä. Lapsen etu on myös osallistua varhaiskasvatukseen noin 1,5 vuoden iästä alkaen. Hoitovapaajärjestelmä olisi pitkällä aikavälillä syytä purkaa ja siirtää sen rahoitus vanhempainvapaisiin siten, että vanhempainvapaat yltäisivät siihen asti, kun lapsi on 1,5-vuotias.

Perhevapaajärjestelmässä isovanhempien osallistuminen on jäänyt hyödyntämättä. Hoitovapaajärjestelmää voitaisiin kehittää siten, että isovanhemmalla olisi oikeus jäädä hoitamaan lasta kotiin lapsen ollessa alle kolmevuotias. Vastaavasti olisi syytä mahdollistaa vanhempainvapaapäivien luovuttaminen lapsen isovanhemmille.

AKI-liittojen tavoite: Hoitovapaasta luovutaan keskipitkällä aikavälillä ja sen rahoitus yhdistetään vanhempainvapaarahoitukseen. Kummallekin vanhemmalle lisätään vastineena noin 70 vanhempainvapaapäivää.

Mikäli hoitovapaa säilyy, oikeus hoitovapaaseen lisätään myös lapsen isovanhemmalle. Lisäksi mahdollistetaan vanhempainvapaapäivien luovuttaminen lapsen isovanhemmille.

Lapsilisä

Nykyisin alle 15-vuotiaita ja yli 65-vuotiaita on yksi jokaista kahta työkäistä kohden. Vuoteen 2050 mennessä huollettavien määrän arvioidaan nousevan 80 %:iin työssäkäyvistä. Kestävä huoltosuhte edellyttää riittävää syntyvyyttä, johon voidaan vaikuttaa myös taloudellisilla kannustimilla. Lapsilisän reaaliarvo on kuitenkin 30 vuodessa laskenut leikkausten ja indeksijäädytysten myötä lähes 15 %. Perheen perustamiseen ja pienten lasten hoitamiseen tulee olla riittävät taloudelliset edellytykset.

AKI-liittojen tavoite: Lapsilisäjärjestelmää tulee kehittää kannustavammaksi perheen perustamisen kannalta. Lapsilisään tehdyt leikkaukset tulee vähitellen peruuttaa ja

lapsilisa kasvattaa entiselle tasolle. Opintotuen huoltajakorotusta tulisi tuntuvasti korottaa.

Omaishoito ja sen tuet

Perhevapaajärjestelmän tulisi mahdollistaa ikääntyvien vanhempien tai sairastuneen puolison tai lapsen hoitaminen. Perheenjäsenen tai muun läheisen hoitamiseksi annettavaan vapaaseen tulisi saada subjektiivinen oikeus niin, ettei omaisen väliaikaiseksi hoitamiseksi tarvitsisi irtisanoutua työstä. Omaishoidon tukea tulee kehittää siihen suuntaan, että omaisen hoitaminen kotona hoitolaitoksen sijaan tulisi yhä useammalle mahdolliseksi. Nykyjärjestelmässä omaishoitajan mahdollisuudet hankkia lisätuloja ansiotyöllä ovat heikot.

AKI-liittojen tavoite: Oikeutta pitää vapaata työstä lähiomaisen hoitamiseksi tulee laajentaa perheenjäseniin ja vanhempiin. Omaishoidon tuen tulee olla taloudellisesti riittävä ja omaishoitajan mahdollisuudet ansiotyöhön on turvattava.

Eläkkeet

Eläkejärjestelmä

Eläkejärjestelmän tarkoituksena on taata kohtuullinen toimeentulo, kun työnteko on päättynyt vanhuuden tai työkyvyttömyyden johdosta (työeläke, kansaneläke, työkyvyttömyyseläke) tai kun tulotaso on muuttunut perheessä tapahtuneen kuoleman johdosta (leskeneläke ja lapseneläke). Suomalainen työeläkejärjestelmä on etuusperusteinen, millä tarkoitetaan sitä, että eläkkeen taso määräytyy etukäteen ja että eläkkeiden rahoittamiseksi tarvittavat maksut joustavat tarpeen mukaan. Tämä on työntekijän etu, josta on syytä pitää kiinni. Maksutason vakioiminen ja eläkkeen sopeuttaminen vastaamaan kerrytettyjä maksuja voi aiheuttaa merkittävää taloudellista epävarmuutta elämänvaiheessa, jossa ei ole mahdollista hankkia lisätuloja työnteolla.

Suomessa käytössä oleva työeläkkeet osittain etukäteen rahastoiva eläkejärjestelmä mahdollistaa eläkkeiden rahoittamisen myös sijoitustoiminnan tuotoilla, mikä on etu verrattuna jakojärjestelmään, jossa eläkemaksuilla rahoitetaan ainoastaan kulloinkin kuluvan vuoden eläkkeitä. Eläkelaitosten sijoitustoimintaa säännellään ja valvotaan, mikä on tarpeen, jotta eläkevaroja ei sijoiteta liian riskipitoisesti. Yksityisen sektorin vakavaraisuussäntely on kuitenkin nykyisessä sijoitusympäristössä johtanut siihen, että kohtuullista sijoitustuottoa on vaikea löytää. Työeläkevarojen kohtuullisen tuoton saamiseksi nykyistä laajemmat mahdollisuudet esimerkiksi osakesijoituksille ovat tarpeen myös yksityisellä sektorilla.

Eläkejärjestelmä on aikanaan ollut julkisen ja yksityisen sektorin osalta eriävä. Viimeisissä eläkeuudistuksissa eroja on vähennetty, mutta niitä on edelleen. Esimerkiksi julkisella sektorilla on käytössä ammatillinen työkyvyttömyyseläke, joka poikkeaa yksityisen sektorin yleisestä työkyvyttömyyseläkkeestä; samoin esimerkiksi sotilaseläkkeiden ikäraajat poikkeavat muiden sektoreiden eläkkeistä. Vertailukelpoisilta osin julkisen ja yksityisen sektorin eläkejärjestelmien yhdistämistä on syytä jatkaa.

AKI-liittojen tavoite: Työeläkejärjestelmä säilyy etuusperusteisena, jolloin eläkemaksutasoa sopeutetaan kattamaan eläkkeiden taso. Kertynyt eläke ei saa alittaa 50 %:a työuran aikaisesta keskimääräisestä tulotasosta.

Työeläkkeet osittain rahastoiva järjestelmä säilyy, jotta eläkemaksut voidaan pitää kohtuullisina. Vakavaraisuussäntelyä voidaan keventää, jotta mahdollisuudet kohtuullisiin sijoitustuottoihin voidaan taata jatkossakin.

Yhteiskunnassa on syytä keskustella, tulisiko yksityisiä ja julkisia aloja koskea samat eläkelait, kun eläketurva on 2000-luvun eläkeuudistuksissa muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta yhtenäistetty.

Eläkkeiden korottaminen ja sopeuttaminen

Työeläkejärjestelmään on vuoden 2005 ja 2014 eläkeuudistuksissa lisätty automaattisia vakauttajia, jotka pienentävät maksettavaa eläkettä (elinaiakerroin) ja nostavat eläkeikää elinajanodotteen kasvun myötä. Muista automaattisista vakauttajista on julkisuudessa keskusteltu, mutta tällaisia voisivat olla enää lähinnä eläkkeiden tason sopeuttaminen kansantalouden tilaan ja/tai eläkkeiden indeksikorotusten jäädyttäminen suhdanteiden mukaan. Koska mahdollisuus hankkia lisätuloja heikkenee iän ja eläkevuosien myötä, on etenkin eläkkeiden tason leikkautumiseen syytä suhtautua kielteisesti. Eläkkeitä ei myöskään ole syytä leikata vain siksi, että eläkemaksutasa laskemalla voitaisiin kattaa valtiontalouden alijäämiä esimerkiksi verotusta samalla kiristämällä.

Työeläkettä kertyy palkkatyön lisäksi myös palkattomilta jaksoilta (esim. ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, perhevapaat, sairauspäiväraha). Palkattomilta jaksoilta kertyvä eläke on merkittävä tasavarvo- ja yhdenvertaisuuskysymys, minkä vuoksi näiden jaksojen karttumista ei tule leikata.

Eläkkeet poikkeavat muusta sosiaaliturvasta siinä, että niitä korotetaan kuluttajahintaindeksin sijaan ns. taitetulla indeksillä (80 % kuluttajahintaindeksi, 20 % ansiotasoindeksi). Työuran aikana ansaittuja eläkekarttumuksia korotetaan ns. palkkakertoimella (80 % ansiotasoindeksi, 20 % kuluttajahintaindeksi). Tälle muusta sosiaaliturvasta poikkeavalle kohtelulle ei ole perusteita. Loogisempaa olisi, että maksussa olevia eläkkeitä korotettaisiin kokonaan kuluttajahintaindeksin mukaan ja työuran aikaisia eläkekarttumuksia kokonaan ansiotasoindeksin mukaan. Tämä voisi helpottaa myös eläkejärjestelmän rahoituspaineita.

AKI-liittojen tavoite: Työeläkejärjestelmään ei lisätä nykyistä enempää automaattisia vakauttajia. Työeläkemaksuja ei alenneta valtiontalouden alijäämien kattamiseksi. Eläkettä karttuu palkattomilta jaksoilta myös jatkossa.

Työeläkkeiden indeksikorotuksissa voidaan kokonaisuudessaan siirtyä kuluttajahintaindeksiin edellyttäen, että samalla siirrytään työuran aikaisten eläkekarttumien korottamiseen kokonaan ansiotasoindeksillä.

Työurien pidentäminen ja työskentely eläkkeellä

Yhteiskunnassa, jossa eliniät pitenevät, myös työurien tulee vastaavasti pidetä. Paras tulos saavutetaan vapaaehtoisella eläkkeelle siirtymisen lykkäämisellä. Eläkejärjestelmän tulisi olla siten kannustava, että vanhuuseläkkeelle jäämisen siirtämiseen olisi positiivisia taloudellisia kannustimia. Työurien pidentäminen loppupäästä helpottaisi myös monilla aloilla pahenevaa työvoimapulaa. Esimerkiksi nykyistä paremmat mahdollisuudet osa-aikatyöhön voisivat auttaa työurien pidentämisessä.

Eläkkeellä työskentelyä kannustaisi uuden eläkkeen kerryttäminen nykyistä eroamisikää pidempään sekä mahdollisuus lykätä eläkekuukausia eläkkeen jo alettuakin, jotta palkkatuloa ja eläkettä ei verotettaisi samoina kuukausina. Eläkekuukausien lykkäämismahdollisuuksien lisääminen helpottaisi myös eläkejärjestelmän rahoituspaineita.

Koska eläkejärjestelmän tarkoituksena on turvata toimeentulo mutta toisaalta myös kannustaa työn tekemiseen – silloin kun työnteko on mahdollista – järjestelmässä tulisi olla mahdollisimman vähän kannustinloukkuja. Eläkkeen pieneminen tasaisesti tulojen noustessa on perusteltua, portaittaiset suuret muutokset taas aiheuttavat yhtäältä kannustinloukkuja ja toisaalta ikäviä yllätyksiä tuloajan ylityksessä.

AKI-liittojen tavoite: Nostetaan eroamisikä 7 vuotta alinta eläkeikää ylemmäksi nykyisen 5 vuoden sijaan. Mahdollistetaan eläkekuukausien lykkääminen eläkkeen jo alettuakin.

Säädetään työntekijän oikeudesta siirtyä osa-aikatyöhön silloin, kun se on työtehtävien puolesta mahdollista.

Työkyvyttömyyseläkkeiden täysiaikaisuuden ja osa-aikaisuuden portaat tulee poistaa ja eläke muuttaa tasaisesti väheneväksi lisääntyneiden tulojen myötä.

Kirkon eläkerahasto

Kirkon eläkerahaston rahastointiaste (n. 35 % v. 2022 lopussa) on muihin eläkerahastoihin ja -yhtiöihin verrattuna hyvällä tasolla. Eläkkeiden rahoitukseen tarvitaan kuitenkin 2060-luvulle asti nykyisen suuruinen vuosittainen summa, jonka osuus kirkollisverosta kasvaa kohtuuttomasti, mikäli kirkollisverotuotto laskee nopeasti. Julkisrahoitteinen KER ei kuulu yksityisten eläkelaitosten yhteisvastuun piiriin ja maksut ovat nykyisellään työmarkkinoiden kalleimmat (palkkaperusteinen maksu vähintään 28,7 % ja lisäksi eläkerahastomaksu 5 % kirkollisverosta).

Pitkällä aikavälillä kirkon työntekijöiden eläkkeet turvataan siten, että niiden rahoitus on nykyistä vähemmän riippuvainen kirkon henkilöstön ja jäsenmäärän vähenemisestä. Kirkon eläkerahasto siirretään julkisesta yksityiseen eläkejärjestelmään, jolloin kirkon eläkkeet olisivat yhteisvastuun piirissä ja kirkollisten työnantajien eläkemaksut laskisivat.

AKI-liittojen tavoite: Kirkon eläkerahasto järjestetään uudestaan yksityissektorin eläkelainsäädännön mukaisesti.